

Emilija CVETKOVIĆ
Institut ekonomskih nauka, Beograd

Aleksandar MATKOVIĆ
Institut ekonomskih nauka, Beograd

RAĐANJE JEDNE ISTORIOGRAFIJE: NASLEĐE KOMISIJE ZA EKONOMSKU ISTORIJU JUGOSLAVIJE

Apstrakt: U radu se trasira istorijat Komisije za ekonomsku istoriju Jugoslavije, počevši od njenih početaka kao članice Saveza istoričara Jugoslavije u toku šezdesetih godina 20. veka, pa sve do njenog kraja kroz nestanak jugoslovenske države. To se čini pružanjem odgovora na pitanje da li je Komisija ispunila ciljeve koje je sama sebi postavila. Prema Statutu iz 1981. godine, to su: redovno održavanje domaćih skupova i obrazovanje naučnih kadrova, izdavanje časopisa *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae* (1974–1989) i redovna međunarodna aktivnost i učešće na skupovima u inostranstvu. Uz rad su priložene i statističke analize domaćih i međunarodnih naučnih skupova Komisije, odnosno radova i recenzija u okviru časopisa *Acta*. Rad konstatuje da je Komisija bila uspešna u dva od tri zadatka, tj. u svim izuzev u međunarodnoj aktivnosti, gde je, zbog finansijskih i drugih problema, pokazala nešto niži stepen angažmana.

Ključne reči: *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae, ekonomska istorija, Jugoslavija, Komisija za ekonomsku istoriju, Savez istoričara Jugoslavije.*

Posle Drugog svetskog rata, kada je trebalo da utemelji svoj ideološki put, Jugoslavija je svedočila pojačanom stvaranju novih naučnih ustanova. Štaviše, posle raskida sa Staljinom 1948. godine, taj zadatak je postao još bitniji. Iste godine je osnovan Akademijski savet beogradskih, ljubljanskih i zagrebačkih Akademija nauka. Pored akademija nauka, tada je bilo 64 naučnih društava sa 288 podružnica u FNRJ i 17 naučnih društava sa 163 podružnice u Srbiji, 615 instituta i zavoda, od čega 45 pri akademijama nauka, 440 pri fakultetima, 130 pri saveznim i republičkim Ministarstvima

i komitetima i šest saveznih naučnih društava (Bondžić 2018, 204). Prema rečniku prvog petogodišnjeg plana, fakulteti i univerziteti su postali „fabrike kadrova“ koje su služile proizvodnji „nove socijalističke inteligencije“ (ibid.).

U ovakvom ideološkom kontekstu, istorijska nauka je pretrpela ogromnu promenu (kao, uostalom, i društvene nauke uopšte). Naime, postalo je bitno napraviti novu interpretaciju jugoslovenskog puta iz kapitalizma u socijalizam, a istoriografija je, u tom smislu, postala polje borbe; ekonomska istorija je prestala da bude samo jedno među mnogim poljima i, naprotiv, dobila je značajno ideološko mesto u razvoju jugoslovenskih naroda i njihovoj istoriji. Ideološki kompromisi sa „buržoaskom istoriografijom“ nisu dolazili u obzir: za razliku od međuratne istoriografije u doba Kraljevine¹, nova istoriografija je, umesto vladajućih sila – odnosno dinastija, vlastela i crkve – trebalo da naglasi ulogu masa. Štaviše, posle 1948. godine, ona je trebalo da odgovori i na optužbe staljinista, poput onih da su jugoslovenski komunisti „nacionalisti“ ili „izdajice“ sovjetskih načela (Vucinich 1951, 45). U tom duhu se odvijala i institucionalizacija ekonomske istoriografije: s jedne strane, posle rata se osnivaju i katedre koje su se, u novom ideološkom ključu, bavile ekonomskom istorijom. Na njihovom čelu su bili, pre svega, Nikola Vučo, profesor Ekonomskog fakulteta u Beogradu i Rudolf Bićanić, profesor Ekonomskog fakulteta u Zagrebu (o čemu će biti kratko reči u sledećim poglavljima). S druge strane, istoričari svih republika i pokrajina su se „samoupravno“ organizovali i „udružili“ u novu saveznu celinu. Naime, radi uspostavljanja naučnog „jedininstvenog fronta SSRNJ“ i ostvarenja njegovih zadataka i akcija, ovo samoupravno udruživanje se izvodilo preko republičkih i pokrajinskih naučnih društava istoričara.

U tom kontekstu je upravo nastao i naučni savez koji je bio od velikog značaja za novu ideološku interpretaciju jugoslovenskog puta – Savez istorijskih društava Jugoslavije, čija je institucionalizacija usledila 1954. godine u Beogradu, sve dok se u narednom periodu nije preimenovao u Savez istoričara Jugoslavije (Najbar-Agičić 2008, 415). Navedeni ciljevi su uslovlili nastanak i razvoj obrazovne funkcije Saveza, ali i komisija odnosno komiteta koje je on stvarao. To su bile komisije za istorijske nauke, za

1 Iako su već u toku druge polovine 19. veka neke grupe istoriografa raskristile sa „romantičarsko-patriotskim“ pristupom u ekonomskoj istoriji i „utvrđivanjem legendarne tradicije“ (npr. Ivan Kukljević i Franjo Rački u Hrvatskoj, Ilarion Ruvarac i Stojan Novaković u Srbiji, te Anton Kaspret i Franc Kos u Sloveniji), oni su zadržali „idealistički“ pravac, koji je opstajao u Kraljevini SHS i kasnije Jugoslaviji, već do kraja Drugog svetskog rata (Novak 1948, 199). Prema Milovanu Đilasu, jedini izuzetak u pogledu „preloma“ sa „buržoaskom istoriografijom“ su predstavljali oni pisci koji su naglašavali to da se istorija ma kog naroda Južnih Slovena (uključujući i Bugare) mora razumeti zajedno i u celini, a nikako zasebno, u izolaciji (takva gledišta su, recimo, zastupali Jovan Rajić, Ljubomir Kovačević i Slobodan Jovanović u Srbiji, Josip Račić, Tadija Smičiklas, Natko Nodilo i Vjekoslav Klaić u Hrvatskoj) (Vucinich 1951, 43).

vizantologiju, istoriju umetnosti, orijentalistiku, kao i Komisija za ekonomsku istoriju Jugoslavije, čiji koreni sežu sve do šezdesetih godina 20. veka. U tom pogledu, ona je bila „dete“ svog doba, a struktura joj je bila sledeća – kao i u slučaju ostalih komisija i komiteta pri Savezu, među članove Komisije za ekonomsku istoriju spadali su predstavnici republika i glavni urednik glasila komisije *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*. Kao i kod ostalih komisija i komiteta u Savezu, njen cilj je bio „angažovanje jugoslovenske istorijske nauke u radu odgovarajućih međunarodnih asocijacija istorijske nauke“. Pored ovog, Komisija je imala i svoje posebne ciljeve. Prema odredbama Statuta, zadaci Komisije za ekonomsku istoriju su bili: „1) da organizuje naučne skupove – okrugle stolove i druge naučne skupove ekonomskih istoričara u zemlji; 2) da izdaje časopis *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae* i 3) da se stara o pripremama jugoslovenskih ekonomskih istoričara za učešće na međunarodnim kongresima ekonomske istorijske nauke i drugim skupovima koje organizuje Međunarodni komitet za ekonomsku istoriju, čiji je ova Komisija član“.² Analizom rada Komisije od šezdesetih godina 20. veka pa do raspada Jugoslavije, imajući u vidu ciljeve koje je sama sebi postavila, u ovom radu ćemo nastojati da utvrdimo u kojoj je meri ona u tome uspela.

Izgradnja naučne tradicije: savezni skupovi u Jugoslaviji

Period delovanja Saveza istorijskih društava Jugoslavije, odnosno Saveza istoričara Jugoslavije, bio je obeležen naporima za očuvanjem tradicije organizovanja saveznih skupova udruženja jugoslovenskih istoričara, uspostavljene tokom 1950-ih godina 20. veka. U skladu sa statutima definisanom odlukom, na svake četiri godine je, u različitim delovima zajedničke države, bio organizovan Kongres istoričara Jugoslavije, koji je brojao više stotina učesnika.³ Ovaj najznačajniji oblik domaćeg naučnog skupa među istoričarima pružao je jugoslovenskim naučnicima priliku da predstavljaju rezultate svojih istraživanja, polemišu, ali i da razmatraju načine za poboljšanjem naučne saradnje. Među raznovrsnim temama koje su se pomaljale kroz diskusije i izlaganja, teme iz oblasti ekonomske istorije su gotovo uvek bile prisutne na kongresima jugoslovenskih istoričara. U vremenu povećanog interesovanja za teme iz domena ekonomske istorije i uspostavljanja Komisije za ekonomsku istoriju kao zasebne celine pri Savezu istoričara Jugoslavije, stvorili su se uslovi za organizovanjem skupova posvećenih isključivo temama koje su se nalazile u okviru pomenute oblasti.

2 Arhiv Jugoslavije (AJ), Savez društava istoričara Jugoslavije, 684, f-1, Nacrt Statuta Saveza istoričara Jugoslavije, 27. jun 1981.

3 U pojedinim slučajevima su se Kongresi održavali i u manjem ili većem vremenskom razmaku, AJ, 684, f-1, Nacrt Statuta Saveza istoričara Jugoslavije, 27. jun 1981; Savez društava istoričara Jugoslavije. „Statut Saveza društva istoričara Jugoslavije.“ Jugoslovenski istorijski časopis (1965): 153-157

Prvi skup takve vrste, okrugli sto pod nazivom „Industrijska revolucija u jugoslovenskim zemljama“, bio je održan 18. i 19. decembra 1972. godine u Zagrebu, gde je Komisija za ekonomsku istoriju imala podršku Povjesnog društva Hrvatske i Istorijskog društva Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (Mihaljević 2019, 748). Vredni referati i diskusije naučnika iz svih krajeva jugoslovenske države, poput Nikole Vuča, Igora Karamana, Kemala Hrelje, Leposave Cvijetić i Miroslove Despot, nisu ostale zarobljene u uskim naučnim krugovima, već su se dve godine po održavanju okruglog stola našle i u prvom broju časopisa *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae: časopis za ekonomsku povijest Jugoslavije*.⁴

Naredno mesto sastanka domaćih ekonomskih istoričara, 26–29. oktobra 1977. godine, bila je Ljubljana, gde je na temu saobraćaja u jugoslovenskim zemljama izlagalo 30 istoričara.⁵ Na osnovu podataka o jednom delu autora koji su izlagali na skupu, o kojima svedoči časopis *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae* iz 1978. godine, uočava se zastupljenost naučnika iz gotovo svih jugoslovenskih republika i pokrajina. Tu činjenicu je važno imati na umu, s obzirom na tendencije ka sve izraženijoj decentralizaciji koja je pratila jugoslovensku državu i društvo tokom 1970-ih godina, a koja je svoj formalni okvir dobila ustavom iz 1974. godine. Sveprožimajuća potreba za isticanjem nacionalnih osobenosti među jugoslovenskim republikama sedamdesetih godina prodirala je u sferu umetnosti, kulture, nauke i naročito historiografije, postavši tako sastavni deo opšte pojave koja se manifestovala i u drugim balkanskim historiografijama tokom navedenog perioda (Brunnbauer 2011, 359-363). Akademik Miomir Dašić, koji se svojevremeno nalazio na čelu Saveza istoričara Jugoslavije, ocenio je period između Sedmog i Osmog kongresa istoričara Jugoslavije, odnosno 1977–1983. godine, najlošijim, kada se ima u vidu odnos između zasebnih istorijskih društava jugoslovenskih republika i pokrajina. Kao poseban problem tog razdoblja Dašić je istakao pojavu nacionalističkih i separatističkih tendencija u republičkim, odnosno pokrajinskim historiografijama.⁶ Međutim, uprkos nepovoljnim okolnostima u kojima je egzistiralo društvo zajedničke države, pa i sam Savez istoričara Jugoslavije, Komisija za ekonomsku istoriju je, uprkos svemu, nastavila svoje delatnosti.

U periodu od 26. do 28. maja 1980. godine, treći okrugli sto ekonomskih istoričara bio je održan u Arandjelovcu, na temu „Specifičnosti ekonomskog razvoja i so-

4 „Sadržaj.“, *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*, Vol. 1 (1974): 5-6.

5 „Sadržaj.“, *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*, Vol. 5 (1978): 5-7.

6 Dašić, Miomir. „Naš Kongres i naše vrijeme.“ u: Zbornik radova: Deseti kongres istoričara Jugoslavije, ur. Antonić, Zdravko, Lazić, Milan, Ranković, Dragutin, 22-32. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1998.

cijalne strukture pojedinih delova Jugoslavije 1918–1941.“⁷ Kako je i na otvaranju samog skupa bilo sugerisano, uvidom u karakteristike dotadašnje jugoslovenske istoriografije bilo je utvrđeno da su teme koje su razmatrale različite društveno-ekonomske aspekte perioda između svetskih ratova na jugoslovenskom tlu zauzimale manji značaj u odnosu na one koje su se bavile događajima, ličnostima i pojavama do početka 20. veka i posmatrale ih kroz prizmu političke istorije. U pozivima koje su organizatori slali potencijalnim izlagačima u okviru okruglog stola, ukazivana je neophodnost proučavanja tema koje bi demistifikovale pitanja razvoja radničkog pokreta, neravnomernosti ekonomskog razvoja u međuratnom periodu, privredne politike Jugoslavije i socio-ekonomske strukture stanovništva Kraljevine Jugoslavije.⁸

Uprkos nesumnjivoj decentralizaciji države koja je nastavila da se odvija, napori koje je Savez komunista Jugoslavije ulagao u opstanak zajedničkih naučnih projekata tokom 70-ih i 80-ih godina su ipak opstajali. Posebno interesantan vid očuvanja ideje jugoslovenstva manifestovao se kroz istrajavanje na izradi ili reviziji poduhvata koji su se ticali pisanja zajedničke istorije jugoslovenskih naroda ili partije, kao značajne kohezivne snage (Calic 2019, 273). Tako je materijalima sa okruglog stola u Arandelovcu trebalo da pripadne značajna uloga u okviru višetomne edicije „Istorije Saveza komunista Jugoslavije“. Ipak, ambiciozni poduhvat više desetina jugoslovenskih naučnika bio je okončan već 1986. godine, izdanjem samo jednog, i to sažetog, toma „Istorije Saveza komunista Jugoslavije“, praćenog burnim ideološkim i metodološkim naučnim raspravama (Repe 1996, 70-71).

Dok su izveštaji o radu Saveza u prvoj polovini 60-ih godina još uvek naglašavali značajnu ulogu saveznih institucija u finansiranju njegovih aktivnosti, krajem iste decenije takve ingerencije preuzimali su budžeti republika, odnosno pokrajina. Da je put Komisije u očuvanju tradicije koja se zasnivala na stalnoj promeni domaćina skupa ekonomskih istoričara širom zemlje bio prepun izazova, ilustruje i primer Sarajeva, čiji organizatori, usled nedostatka finansijskih sredstava nisu uspeali u nameri da preuzmu predviđenu ulogu domaćina skupa nakon Arandelovca.⁹ Mimo finansijskih poteškoća, društvene promene u Jugoslaviji su takođe bile faktor koji je uticao na

7 AJ, 684, f-3, Izveštaj o održanom naučnom skupu „Okrugli sto“, 27. i 28. maj 1980. godine u Arandelovcu, 10. novembar 1980.

8 AJ, 684, f-2, Dr Obernu Blagojeviću – Poziv za učešće u radu „Okruglog stola“: „Specifičnosti ekonomskog razvoja i socijalne strukture pojedinih delova Jugoslavije 1918–1941.“, 21. januar 1980; AJ, 684, f-2, Dr Anđelku Runjiću - Poziv za učešće u radu „Okruglog stola“: „Specifičnosti ekonomskog razvoja i socijalne strukture pojedinih delova Jugoslavije 1918–1941“, 28. april 1980; Stojanović, Stanislav., „Drugarice i drugovi.“, *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*, Vol. 7 (1980): 1-3.

9 AJ, 684, f-3, Organizacija „Okruglog stola“ za ekonomsku istoriju, 4. decembar 1980. godine

redovne aktivnosti Saveza istoričara Jugoslavije. Naime, već pominjan kao najznačajniji skup u ogranizaciji Saveza, Kongres istoričara Jugoslavije je trebalo da se održi 1981. godine u Prištini, u istom periodu kada su se odvijale demonstracije Albanaca na Kosovu. Iako su u izveštaju o radu Saveza glavnim uzrocima neuspeha u organizaciji ovog skupa označeni odsustvo revnosnosti i razmirice u okviru samog Saveza, odnosno njegovih članica, u govoru akademika Miomira Dašića, upravo su nemiri na Kosovu bili razlog njegovog dvogodišnjeg odlaganja.¹⁰

Ipak, kontinuitet naučnih simpozijuma ekonomskih istoričara nije bio prekinut ni tokom 80-ih godina, uprkos brojnim finansijskim poteškoćama u kojima se država nalazila. Poslednji skupovi su bili održani u Sloveniji, od 7. do 9. novembra 1983. godine o „Ulozi šuma u privrednom životu naših naroda u prošlosti“, a nakon toga i u Budvi, gde je, od 26. do 28. marta 1987. godine, održan skup „Uloga stočarstva u privrednom životu stanovništva u prošlosti i sadašnjosti“. Tom prilikom je, prvi i poslednji put na skupu ovakvog karaktera, bio ugošćen i jedan inostrani naučnik.¹¹ Kao što ćemo videti, radovi sa ovih simpozijuma su se pojavljivali i u časopisu *Acta* i njihovo objavljivanje okvirno korespondira sa datumima održavanja simpozijuma, odnosno sledi ih (grafikon 1, ispod). Gašenje zajedničke jugoslovenske države značilo je zamiranje aktivnosti svih saveznih institucija, pa tako i naučnih skupova u organizaciji Komisije, a sa njima, u narednom periodu, i svake vrste inicijative za okupljanjem ekonomskih istoričara, čak i u lokalnim okvirima.

10 Naredni kongres istoričara Jugoslavije bio je održan 1983. godine u Aranđelovcu, Dašić, Miomir. „Naš Kongres i naše vrijeme.“ u: Zbornik radova: Deseti kongres istoričara Jugoslavije, ur. Antičić, Zdravko, Lazić, Milan, Ranković, Dragutin, 24. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1998.

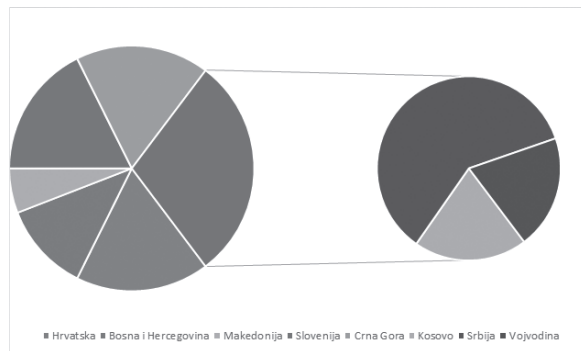
11 Na osnovu analize određenog broja autora prisutnih na skupovima u organizaciji Komisije za ekonomsku istoriju, čiji su referati nakon skupa i bili objavljeni u časopisu *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*, prvi i jedini inostrani autor bio je Nematic, Willi A. Boelcke, koji je izlagao na poslednjem kongresu ekonomskih istoričara 1987. godine, Dašić, Miomir. „Pozdravna riječ, predsednik Saveza istoričara Jugoslavije.“ *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*, Vol. 1 (1974): 238-239.

Publicistička delatnost Komisije za ekonomsku istoriju

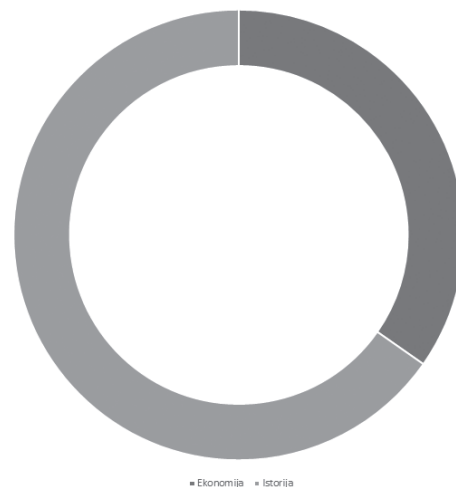
Časopis *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*

Savez istorijskih društava Jugoslavije je od 1960-ih godina među svoje aktivnosti uvrstio i publikovanje časopisa različitih specifičnih usmerenja. Tako su u njegovom izdavaštvu, sa manjim ili većim kontinuitetom izlaženja, bili časopisi *Jugoslovenski istorijski časopis*, *Nastava istorije*, *Acta historica Iugoslaviae* i *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*.¹² Izdavanje sopstvenog glasila u godinama determinisanja zadataka i ciljeva Komisije za ekonomsku istoriju, ali i njenog profilisanja kao kredibilne institucije u čijim su se redovima mogli naći najbolji jugoslovenski stručnjaci iz ove oblasti, bio je krucijalan poduhvat. Ozbiljniji razgovori i dogovori na temu osnivanja i uređivanja časopisa bili su prisutni već na prvom okruglom stolu ekonomskih istoričara u Zagrebu. Prvi broj priželjkivanog časopisa *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae: časopis za ekonomsku povijest Jugoslavije*, izašao je iz štampe 1974. godine zahvaljujući Savezu istorijskih društava Jugoslavije, odnosno Komisije za ekonomsku istoriju, kao i Školske knjige iz Zagreba kao suizdavača¹³ (Avramović 1997, 113). Narednih 16 godina bile su obeležene redovnim izlaženjem ovog časopisa, dinamikom koja je podrazumevala jedan broj godišnje. Proces uređivanja časopisa odvijao se pod uredništvom hrvatskog ekonomskog istoričara i učenika Rudolfa Bičanića – Ivana Ercega (Karbić 2017, 343-344).

Ovo je zanimljivo s obzirom da i centralizovanost u Hrvatskoj i obrazovni profil glavnih urednika ujedno reflektuju i generalnu strukturu članova

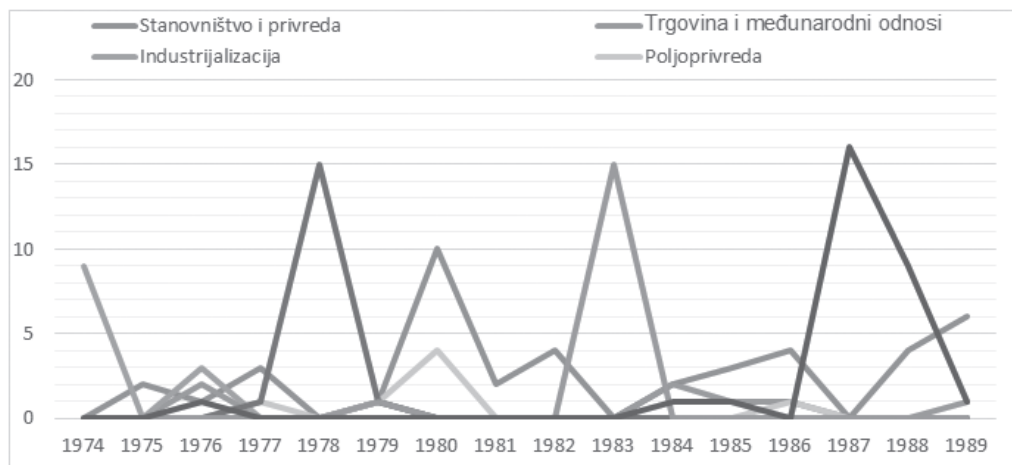
Ilustracija 1: Sastav članova redakcije po zemljama porekla

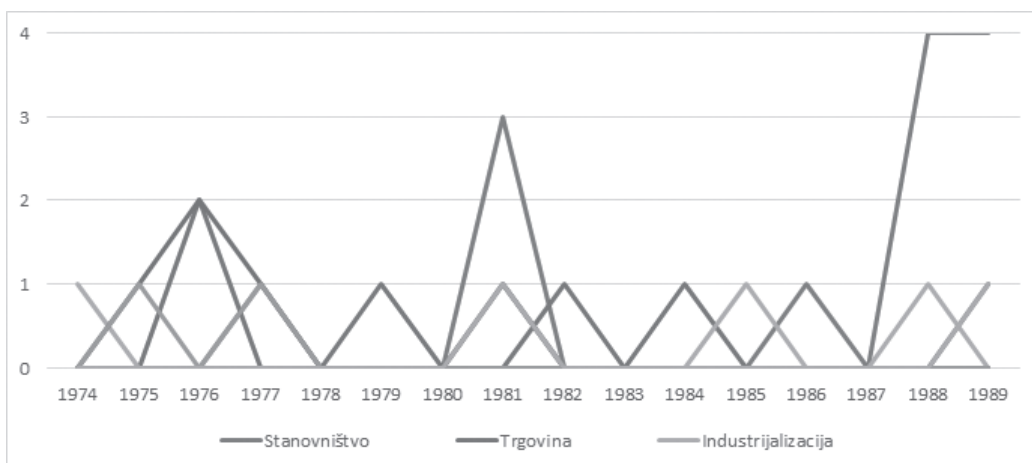
Ilustracija 2: Obrazovanje članova redakcije

12 Od pomenutih glasila Saveza istorijskih društava Jugoslavije, jedino je *Jugoslovenski istorijski časopis* izlazio u Beogradu, dok su ostala tri bila vezana za područje Hrvatske, AJ, 684, f-1, Nacrt Statuta Saveza istoričara Jugoslavije, 27. jun 1981, „Izveštaj o radu Saveza Društva istoričara Jugoslavije za period od 1969. do 1973. godine.” *Jugoslovenski istorijski časopis* 1-2 (1973): 183-191

13 Avramović, Sima (ur.), *Enciklopedija srpske istoriografije*, Beograd: Knowledge, 1997, 113.

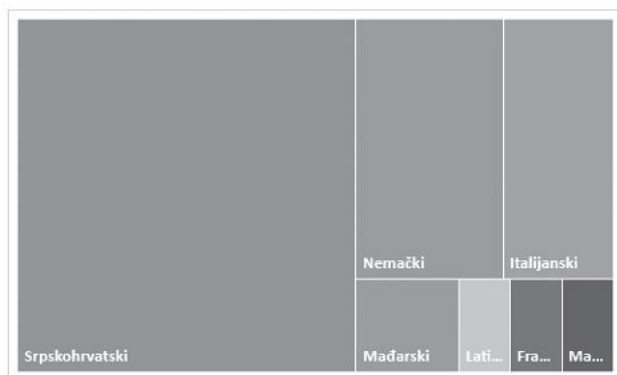
Grafikon 1: Teme 147 naučnih radova u časopisu Acta, od 1974–1989.

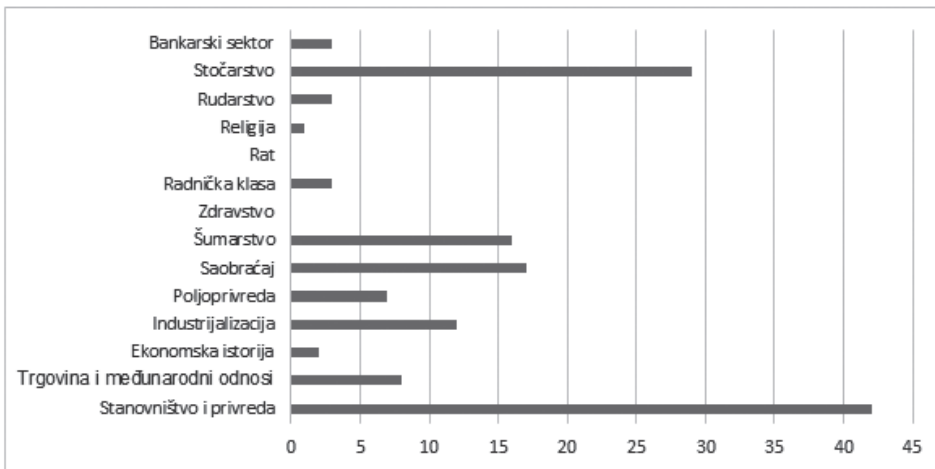
Grafikon 2: Teme 44 recenzije u časopisu Acta, od 1974–1989.

redakcije. Naime, Hrvatska je takođe bila i najzastupljenija među zemljama porekla članova redakcije: istraživači poreklom iz Hrvatske su bili članovi uredništva 31 put,

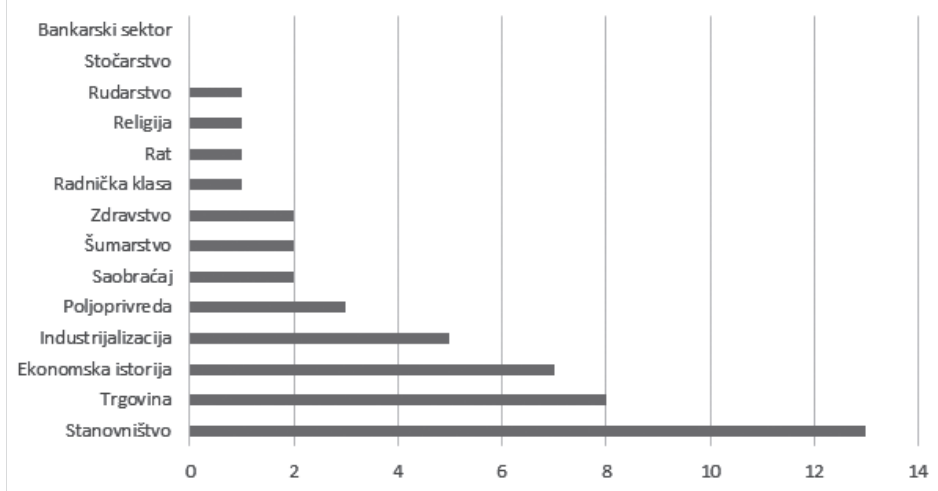
iz Srbije 23 puta (bez Vojvodine – odakle je došlo 16 istraživača – i Kosova i Metohije, odakle ih je došlo svega 5), a potom sledi Bosna i Hercegovina sa 22 puta, te Slovenija i Makedonija (svaka po 16) i na kraju Crna Gora sa 15 puta (ilustracija 1, iznad). Mimo toga, u obrazovnom profilu članova redakcije su dominirali istoričari odnosno istoričarke (njih 94) spram ekonomista odnosno ekonomistkinja, kojih je bilo 50 (ilustracija 2, ispod).

Ilustracija 3: jezici recenziranih izdanja

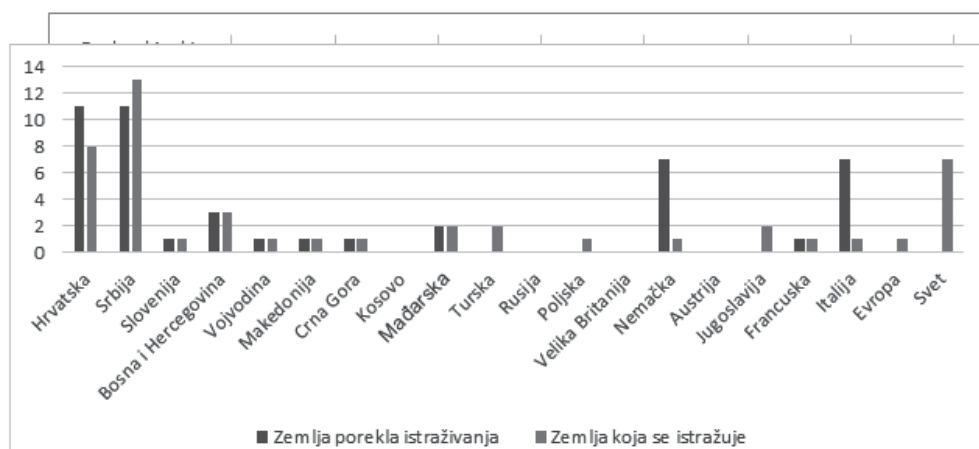
Grafikon 3: Kumulativni pogled na učestalost tema 144 naučna rada u časopisu Acta, od 1974–1989.

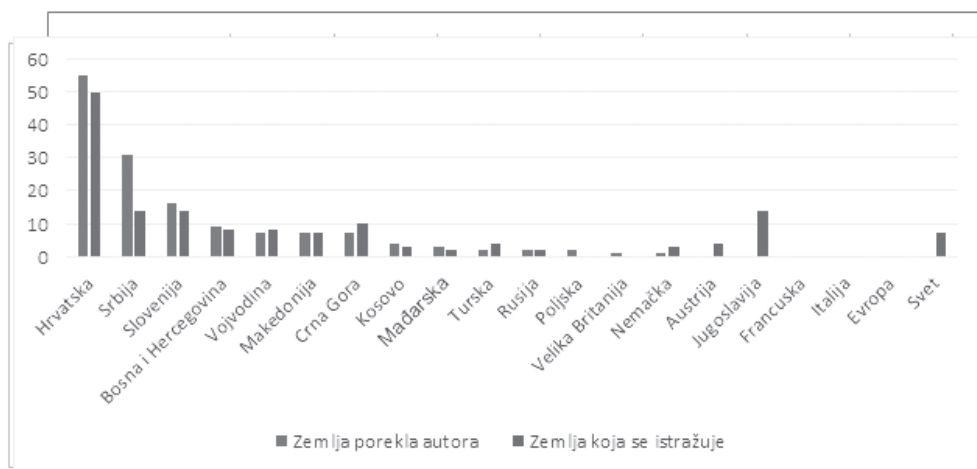
Grafikon 4: Kumulativni pogled na učestalost tema 44 recenzije u časopisu Acta, od 1974–1989.

Prema rečima glavnog urednika, primarna ideja redakcije bila je da okupi i poveže naučnike koji su se na različite načine bavili određenim aspektima „narodne privrede sa svim svojim granama, komponentama i odnosima“ ili pak metodološkim ili teorijskim postavkama ove discipline.¹⁴ To je i ostvareno. Ova činjenica se ogleda i u najučestalijoj temi među tekstovima, kako u autorskim odnosno naučnim radovima (grafikon 1, ispod) tako i među recenzijama (grafikon 2, ispod) – stanovništvo, ukoliko se pod time podrazumeva, pre svega, proučavanje privredne istorije gradova, regija i zemalja u toku izlaženja časopisa. Isto važi i za kumulativni pogled, kako za naučne radove tako i za recenzije (grafikoni 3 i 4, ispod). Pored proučavanja i recenziranja radova koji se bave ovom kategorijom, u toku pojavljivanja časopisa, pojavljivale su se i

14 „Riječ redakcije“, Acta historico-oeconomica Jugoslaviae, Vol. 1 (1974): 7-8.

Grafikon 5: Zemlje porekla autora versus zemlje koje se istražuju, u 44 recenzije Acte 1974–1989.

Grafikon 6: Zemlje porekla autora versus zemlje koje se istražuju, u 147 naučnih radova Acte 1974–1989.

teme sa simpozijuma i konferencija, kao što se može videti (grafikon 1 i 2). Međutim, iako je Komisija, kao i Savez istoričara, računala na podjednaku zastupljenost regija u okviru svog „jugoslovenstva“ (Dimić 1996, 246), statistička analiza radova i recenzija pokazuje da je većina autora pisala i recenzirala radove o svojim vlastitim regijama.

Drugo, u uvodnoj reči časopisa bilo je nagovešteno da će se on baviti temama iz oblasti ekonomske istorije, kao relativno mlade i zapostavljene naučne discipline, ali u kontekstu socijalističke realnosti vremena u kojem je nastao, veoma važne. Čitaoci su stranicama ovog časopisa u pojedinim tematskim brojevima mogli čitati deo naučnih radova i diskusija sa skupova u organizaciji Komisije i tako pratiti trendove u jugoslovenskoj ekonomskoj historiografiji. Izuzev intencije da se ekonomska historiografija obogati vrednim priložima domaćih autora, u skladu sa sve razvijenijim angažmanom Komisije za ekonomsku istoriju koji se protezao izvan jugoslovenskih granica, časopis je

postajao bogatiji i za relevantne radove stranih naučnika.¹⁵ Kroz rubriku „Recenzije i prikazi“ urednici su takođe realizovali i svoju nameru da prate savremene tokove svet-ske historiografije, što je bilo dodatno obogaćeno prikazima i komentarima sa među-narodnih skupova ekonomskih istoričara. Internacionalna usmerenost ove rubrike se ogledala i kroz jezike recenziranih dela: pored sprskohrvatskog (25 radova u toku čita-vog postojanja ove rubrike), recenziran je i značajan broj nemačkih (8) i italijanskih (6) knjiga, dok su posle njih sledili različiti regionalni jezici (mađarski – 2 knjige, make-donski – 1 knjiga) i potom francuski i čak i latinski (ilustracija 3).

Prema uobičajenim statističkim parametrima posmatrano, jugoslovenska privre-da je tokom sedamdesetih godina ostvarivala odlične rezultate (Bilandžić 1985, 462).¹⁶ Pred sam kraj osme decenije, u vremenu kada je dotadašnji bretonvudski sporazum us-led naftne krize bio pred kolapsom, a dinar klizio spram dolara, nakon Niksonovog šo-ka, krediti kojima se Jugoslavija služila za uvoz opreme i domaće investicije postajali su sve teži i teži. Do 1981. godine jugoslovenski dug iznosio je 19,3 milijarde američkih dolara, pri čemu je najveći deo odlazio na kamate uzetih kredita, dok je inflacija izno-sila 45% (Vudvord 1997, 58-59).¹⁷

Shodno kompleksnoj ekonomskoj situaciji koja je zavladala zemljom, Savez, a i Komisija suočavali su se sa ogromnim poteškoćama u finansiranju svih svojih proje-kata. Finansijski problemi tokom 1981. godine bili su uzrok privremenog gašenja *Ju-goslovenskog istorijskog časopisa*, uprkos činjenici da je reč o glavnom glasilu Saveza is-toričara Jugoslavije, koje se moglo pohvaliti bogatom tradicijom koja je sezala u 1935. godinu (Aranitović 1999, 10-14). U istom periodu, redakcija časopisa *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*, smeštena u Zagrebu, takođe je ukazivala na nedostatak finan-sijskih sredstava, ali oni, za razliku od Jugoslovenskog istorijskog časopisa nisu doveli do obustave njegovog izlaženja.¹⁸ U uslovima smanjenih ingerencija saveznih institucija i u finansijskom segmentu, uspešnost različitih projekata komiteta, komisija i Saveza bila je u velikoj meri uslovljena delovanjem istrajnih pojedinaca ili organizacija. Iz tog

15 Michael Palairat, Murat Cizaca, Agnes R. Varkony, Istvan N. Kiss, Jurij A. Pisarev, L. M. Merduhović, Willi A. Boelcke, Halil Inalcik, itd.

16 Prema podacima sa XI kongresa Saveza komunista Jugoslavije, među indikatorima uspeha bili su istaknuti sledeći podaci: stopa rasta bruto društvenog proizvoda je u periodu od 1974. do 1978. godine iznosila 6,1%, svrstavajući je tako među zemlje sa najbržim ekonomskim razvitkom, industrijska proizvodnja 1977. godine je bila 14% veća nego 1947. godine, a udeo kvalifikovanih radnika veći za 60%.

17 Oko 552,859,009,900 današnjih dolara. Konverzija od 5. decembra 2020. Prema: CPI Inflation Calculator (<https://www.in2013dollars.com/us/inflation/1981?amount=193000000000>, pristupljeno 5. decembra 2020).

18 AJ, 684, f-3, Izveštaj, 25. novembar 1981.

razloga, ne iznenađuje podatak da je rad *Jugoslovenskog istorijskog časopisa* bio obnovljen 1986. godine, uprkos odsustvu pomoći institucija, kao i da je, uz pomoć suizdavača Školske knjige iz Zagreba, časopis *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*, nastavio sa izlaženjem sve do raspada zajedničke države.¹⁹

Poseban slučaj „crvenih tema“

„Revolucija nije uspjela da 'korenito izmeni' pravac razvoja historiografije“
(stenografska beleška sa sastanka Ideološke komisije CK SKJ, 1961.)²⁰

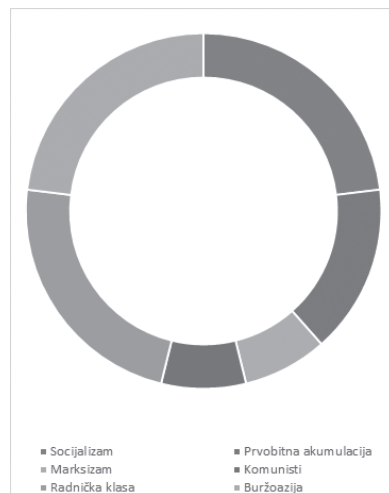
U analizi radova je, pored regionalne orijentisanosti naučnih radova i recenzija, međutim, još nešto uočljivo. Naime, u časopisu *Acta* se, među radovima, uprkos dobu i ideološkoj dominaciji „partijskog marksizma“ u SFRJ, ipak nije dovoljno pisalo ni o marksizmu, a pogotovo ne o radničkoj klasi. Zašto je to tako? I da li je *Acta* i ovde pratila jugoslovenske trendove? Prema Ljubodragu Dimiću – „Zvanični partijski stav je bio da u jugoslovenskoj historiografiji radnička klasa i njen pokret nisu zauzeli ono mesto koje su objektivno imali u društvenom razvoju.“ (Dimić 1996, 330). Jedan od razloga za to je i „nemoć“ da KPJ „pojedine grupe na fakultetima, a među njima i grupu za istoriju, popuni marksistima“ (Dimić 1996, 208)²¹. Prema Dimiću, ovo je vlastita krivica „partijskog marksizma“: „Za takvo stanje optuživana je „buržoaska historiografija“ i njeni pisci, a sasvim prenebregavana činjenica da su se godinama istoričari zadovoljavali sudovima koje su o toj problematici davali političari.“ (Dimić 1996, 330). Generalno, od čitave ideologije, primat je zauzimala ne radnička klasa, već istorija KPJ. Jedan od glavnih „političara“ koji su ovakve stavove zastupali i čak savetovali istoričare je Milovan Đilas. On je sa idejom pisanja šematske „marksističke nacionalne istorije“ pokušao da kontrira „buržoaskoj historiografiji“, ali je, kao nuspojavu, prema Dimiću, to faktički dovelo do traženja „potkrepljenja“ za već gotove teorije. Ovo je, međutim,

19 Časopis *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae* je nastavio da izlazi do 2007. godine, s tim što je reč koja je referisala na Jugoslaviju izostavljena. Časopis je nastavio da izdaje „stručne i znanstvene radove s temama iz novovijeka ekonomske (gospodarske) povijesti na tlu hrvatskih zemalja“, Živaković-Kerže, Zlata. „Acta historico-oeconomica. Časopis za ekonomsku povijest, sv. 27, Zagreb, 2000.“ *Scrinia Slavonica* : Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest, Vol. 2 No. 1 (2002): 581.

20 Citirano prema: Ljubodrag Dimić (1996, 250).

21 Međutim, ta „nemoć“ nije u potpunosti krivica same KPJ. Problemi sa kadrovima dolazili su iz marksističkog iskustva u Kraljevini Jugoslaviji: prema Viktoru Novaku, Obznana je faktički onemogućila formiranje budućih istoričara: „Reakcionarna Obznana (1920, 1922) stavila je van zakona ne samo postojeću Komunističku partiju Jugoslavije i svu njenu ideologiju, nego i s njome i svu naprednu inteligenciju iz koje bi se tokom vremena mogli oformirati budući istoričari koji bi usvojili metode istorijskog [...] materijalizma.“ (Novak, 1948, 200).

delimično tačno. Marksistička ekonomska istorija je bila značajna i to van partije, a kritike „potkrepljivanja“ su postojale i kod samih marksista (koji nisu uvek bili u partiji ili u skladu sa partijskim „marksizmom“). Štaviše, prve sistematske pokušaje da se ispiše jugoslovenska ekonomska istorija dali su upravo nedogmatiski marksisti i to pre osnivanja Saveza istoričara²². To su pre svega bili pomenuti Nikola Vučo, profesor Ekonomskog fakulteta u Beogradu sa *Privrednom istorijom Srbije* (1947) i *Privrednom istorijom FNRJ* (1955), te potom Rudolf Bićanić, profesor Ekonomskog fakulteta u Zagrebu sa *Hrvatskom ekonomikom na prijelazu iz feudalizma u kapitalizam. I. Doba manufakture u Hrvatskoj i Slavoniji, 1750–1860*. Nakon objavljivanja poslednje knjige, vodile vodile su se i rasprave u Jugoslovenskoj Akademiji Nauka u Zagrebu (sa Vasom Bogdanovom, Mijom Marković i Ivanom Vrančićem) i to povodom marksističkog metoda i adekvatne upotrebe arhivskog materijala (Vucinich 1951, 50). U kojoj meri je ta debata bila bitna govori i činjenica da su čak izdate i propratne publikacije, npr. „Ekonomska istorija i marksizam: prilog problemu ideologije“ od Jure Medarića (Medarić 1955). I u marksističkom ključu, te domaće debate su bile povezane i sa nemačkom marksističkom istoriografijom (primera radi, Sombartom i čak i ranim članovima Frankfurtske škole poput Karl August Vitfogela)²³.

Ilustracija 4: Tematska raspoređenost „crvenih tema“

„Crvene“ teme	Broj radova
Socijalizam	3
Prvobitna akumulacija	2
Marksizam	1
Komunisti	1
Radnička klasa	3
Buržoazija	3
Ukupno:	13 od 147

Tabela 2: raspoređenost „crvenih tema“

- 22 U tom smislu, ne može se reći da naprosto postoji nekakva „marksistička teorija“ u jedini: ekonomski istoričari su bili skloni da raspravljaju o kritici političke ekonomije i metodskim pitanjima kod Marksa i njihove primene na arhivsku građu, dok su partijski ideolozi poput Đilasa bili skloni da naglašavaju ideološki značaj klasne borbe i nominalnu podršku istoriji radničke klase, ali bez ulaženja u metodске probleme.
- 23 Daleko pre današnjih marksista, poput Majkl Hajnriha, koji je skrenuo pažnju na Marksovu metodologiju u skladu sa generalnim „novim čitanjem Marksa“ u Nemačkoj (Neue Marx-Lektüre), oni su govorili o „idealnom preseku“ kapitala (što je isto u skladu sa tadašnjim nemačkim debatama: na ovaj pojam je prvi put skrenuo pažnju nemački marksistički ekonomista i rani član Frankfurtske škole Henrik Grosman, čija je knjiga o zakonu akumulacije i slomu kapitalističkog sistema, pored japanskog, prevedena po prvi put na srpskohrvatski u Jugoslaviji, još za vreme Drugog svetskog rata, od strane jugoslovenskih partizana (Veselin Masleša i Mara Fran). Pored ovoga, te debate su se doticale, u slučaju Rudolfa Bićanića, i velikih pitanja poput teorije tranzicije iz feudalizma u kapitalizam, o čemu se danas, tek u toku dve hiljaditih, na engleskom govornom području proslavila Elen Meksins Vud (a u

Ove rasprave nisu u bitnijem smislu figurirale u *Acti*. Kao što je posle Drugog svetskog rata otpočelo sve intenzivnije traganje za onim što je u „buržoaskoj istoriografiji“ bilo marginalizovano (potraga za istorijskim subjektima i izučavanje radničke klase) tamo gde nijedna struja marksizma nije bila prisutna (partijska ideologija ili nezavisni marksisti), tematski se primetno udaljavalo od radničkih pitanja. To je obeležilo i društveni kontekst nakon VII kongresa 1958. i u toku šezdesetih godina, kada se historiografija, prema Dimiću, „oslobađa“ partijskog uticaja, što potvrđuju i rasprave unutar same Ideološke komisije CK SKJ iz 1961 – gde se konstatuje da uloga komuniste u istorijskim društvima istovremeno postaje pasivnija (Dimić 1996, 238). Drugim rečima, prestaje da se odbacuje nasleđe „buržoaske historiografije“ i to upravo u vreme nastanka Saveza istoričara Jugoslavije, a potom i Komisije za ekonomsku istoriju. Koliko je taj trend bio jak, svedoči činjenica da se on održao i uprkos protivljenju partije nakon X kongresa 1973²⁴. On se odražavao i na časopis *Acta*. Naime, *Acta* je reflektovala i društveni kontekst u kojem se od časopisa i naučnih istraživanja više nije zahtevalo da budu polje na kome će se ideološke borbe „protiv buržoaske historiografije“ neposredno odvijati (za to je bio otvoreniji i jugoslovenski istorijski časopis, koji je, premda je izlazio ranije, postepeno pratio isti trend). Bilo kako bilo, uz izostanak marksističkih kadrova, u slučaju *Acte* došlo je do toga da su čitave naučne teme koje se tiču radničke klase postale zapostavljene. To bi moglo predstavljati i jedno od objašnjenja za „klasičniji“ izbor tema naučnih radova kod njenih autora. Naime, u njenom celokupnom petnaestogodišnjem izdavačkom radu, samo je u 13 od 147 radova (tj. 8,84% radova) tema bila izražena kroz „marksistički“ rečnik (kod proučavanja „buržoazije“, npr. ili prvobitne akumulacije).

Štaviše, od tih 13 radova, samo 3 rada se bave temom radničke klase. To su, konkretno: Radnici bivše Jugoslavije na radu u Trećem rajhu (Mira Kolar Dimitrijević 1976, acta 3), te Opis gospodarskega razvoja Slovenije in ekonomski položaj devalstva 1918–1941. godine (France Kresal 1980, acta 7) i Privredne prilike i položaj radnika u BiH od 1929–1941. (Ahmed Hadžirović 1980, acta 7) iz 1980. godine. Štaviše, nijedan od njih se ne bavi „novijom“ istorijom, nego su sva tri su usko posvećena periodu koji se proteže neposredno pre pa sve do kraja Drugog svetskog rata (tabela 2, a grafički prikaz je dat u ilustraciji 4, iznad).

toku sedamdesetih i njen mentor, Robert Brener, u tzv. „Brener-debati“ o istom pitanju. Budućim istraživačima bi potencijalno moglo biti zanimljivo da istraže paralele između debata oko knjige Rudolfa Bićanića i čuvene „Brener-debate“ na engleskom govornom području.

24 Naime, do ponovnog pokušaja da se premosti jaz između partijskih kadrova i nauke došlo je tek posle obračuna sa liberalima oko X kongresa SKJ (1973), uz osnivanje marksističkih centara po Jugoslaviji (Atlagić 1974, 68) deseti kongres knjiga.

Bibliografija radova iz oblasti ekonomske istorije

Ipak, publicistička delatnost Saveza istoričara Jugoslavije nije bila posvećena samo njegovom domaćem kontekstu, naprotiv, bila je usko vezana za njegovu međunarodnu aktivnost. Naime, u izdanju Saveza, odnosno njegovog Komiteta za istorijske nauke, našle su se tri knjige bibliografije radova iz domena jugoslovenske istoriografije, kojima je bio pokriven hronološki opseg od 1945–1975. godine, a koje su jugoslovenske delegacije predstavljale na međunarodnim skupovima istoričara (Đurović 2013, 43).²⁵ Želja za izradom bibliografije radova iz pera jugoslovenskih autora, koji bi pripadali različitim temama u okviru ekonomske istorije, temeljila se na ideji afirmacije ekonomske istorije među jugoslovenskim naučnicima, ali i predstavljanja dometa domaće istoriografije na međunarodnoj akademskoj pozornici.

Grupa ekonomskih istoričara koja je uspešno organizovala svoj prvi okrugli sto u Zagrebu, tokom održavanja Kongresa istoričara Jugoslavije u Budvi 1973. godine, donela je odluku o intenziviranju svoje publicističke delatnosti. Tom prilikom je bilo dogovoreno da se među narednim etapama delovanja Komisije nađe i izdavanje vlastitog glasila, ali i otpočne ozbiljan rad na pripremi publikacije radova domaćih autora iz oblasti ekonomske istorije (Petrić 2014, 108). Krajem osme decenije, 1978. godine, njihova je zamisao konačno bila realizovana pod nazivom „Jugoslovenska ekonomska istoriografija“ i prezentovana je domaćoj javnosti na naučnom skupu u Zagrebu.²⁶ Razdoblje izdavanja publikacije Komisije koincidiralo je sa problemima postojanja neusaglašenog delovanja Saveza istoričara Jugoslavije, o čemu je već bilo reči. Ipak, uspesi Komisije u ovom periodu, na svim razinama njihovih aktivnosti, poput publicističke delatnosti, uspešne organizacije sopstvenih okruglih stolova i učešća na međunarodnim skupovima, predstavljali su svetlu tačku delovanja Saveza krajem 70-ih godina. Time se mogu objasniti javna priznanja i pohvale povodom angažovanja članova i rada same Komisije koje su bile obznanjene na sednicama Saveza.²⁷

Najveći deo zasluga za izradu bibliografije radova iz oblasti ekonomske istorije, koja je obuhvatala dela objavljena u periodu od 1945. do 1976/7. godine, pripao je timovima republičkih i pokrajinskih društava iz oblasti ekonomske istorije koji su prikupljali bibliografske jedinice iz širokog spektra tema. Bibliografske jedinice koje su se

25 Savez društava istoričara Jugoslavije. „Izveštaj o radu Saveza Društva istoričara Jugoslavije za period od 1969. do 1973. godine.“ *Jugoslovenski istorijski časopis* (1973): 175.

26 AJ, 684, f-2, Ugovor o finansiranju naučnog skupa u 1978. godini, 10. jul 1978.

27 AJ, 684, f-2, Zapisnik sa Druge zajedničke sednice Predsedništva Saveza društava istoričara Jugoslavije i Jugoslovenskog komiteta za istorijske nauke, 11. novembar 1978.

mogle pronaći na stranicama publikacije obilovale su imenima najistaknutijih jugoslovenskih istoričara i ekonomista, te naslovima njihovih radova koji su svojim sadržajem pokrivali široko razdoblje od srednjeg veka do 20. veka (Aleksić 2018, 212-213). Prema rečima glavnog urednika, Ivana Ercega, bibliografija „sadržava historijsko-ekonomske i ekonomsko-historijske priloge, zatim i one priloge koji direktno ili indirektno mogu doprineti razumevanju praktičnih i teorijskih pitanja iz ekonomske historije“, mada je, uprkos ovoj dosta fluidnoj definiciji, republičkim timovima, kao i Danici Milić i Joži Šornu, kao članovima uredništva, bilo teško determinisati koji bi naslovi nedvosmisleno mogli ući u njene okvire.²⁸

U vremenu kada je bibliografija radova iz ekonomske istorije bila štampana i promovisana u domaćim naučnim krugovima, određeni broj primeraka je bio preveden na engleski jezik. Bibliografija, na kojoj je jugoslovenski tim radio tri godine, bila je predstavljena na kongresu Međunarodne asocijacije za ekonomsku istoriju u Edinburgu 1978. godine. Na taj način je bio uspešno realizovan zadatak predavljanja rezultata naučnih istraživanja jugoslovenskih ekonomskih istoričara, na koji se Komisija za ekonomsku istoriju obavezala na prethodnim kongresima.²⁹ Izdavanje ove publikacije bilo je značajno ne samo iz perspektive ispunjavanja dužnosti prema međunarodnim obavezama preuzetim od strane Komisije već i kao dobar način da se dometi jugoslovenske historiografije prezentuju na internacionalnom nivou, te da se inostrani istraživači detaljnije zainteresuju za rad Komisije i podstaknu na istraživanje tema koje su bile vezane za jugoslovenske prostore.

Internacionalna delatnost

Većina međunarodne aktivnosti Komisije za ekonomsku istoriju se fokusirala na učešće u tzv. Međunarodnoj asocijaciji za ekonomsku istoriju, koja je nastala iz težnji dvaju različitih škola ekonomske istorije (američkih kliometričara i francuskih analista), da bi pospešila razvoj ekonomske istorije kao nauke.³⁰ Naime, u bipolarnom

28 U okviru tematskih celina bibliografije postojale su sledeće jedinice: 1. rudarstvo, 2. šumarstvo, 3. stočarstvo, 4. naselja, selo-grad, stanovništvo i migracije, 5. ribarstvo, 6. so i solane, 7. pomorstvo, 8. zadrugarstvo, 9. promet, 10. trgovina, 11. novac, banke, krediti, carine, cene i mere, 12. domaća radinost, cehovi, manufakture i industrija, 13. poljoprivreda, 14. opšta dela i specijalni prilozi o različitim istorijsko-ekonomskim i društvenim pitanjima, Erceg, Ivan, Milić Danica i Šorn Jože (ur.), *Bibliographia historico-oeconomica Iugoslaviae*. Zagreb 1978: VII-IX.

29 AJ, 684, f-1, Molba Komisije za ekonomsku istoriju akademiku Mihajlu Apostolskom, 31. mart 1978.

30 Iako je proučavanje ekonomskih pojava i procesa u određenom istorijskom kontekstu više vekova okupiralo pažnju naučnika iz miljea društvenih nauka, prevashodno istoričara, eko-

svetu Hladnog rata, ekonomski istoričari sa obe strane „gvozdene zavese“, počevši od 1960. godine i zasebnog kongresa u Stokholmu u organizaciji Međunarodne asocijacije za ekonomsku istoriju, ustanovili su praksu održavanja međunarodnih kongresa (Berg 2015, 42). S obzirom na brojnost zainteresovanih izlagača i angažovanje za unapređenje organizacije, bilo je upadljivo da su, po osnivanju, kongresi Međunarodne asocijacije za ekonomsku istoriju bili obeleženi dominantnim uticajem Zapadnog bloka. Istovremeno, u periodu zaoštrenih hladnoratovskih odnosa nastalih kao posledica sovjetske invazije na Čehoslovačku 1968. godine, kongresu održanom na američkom tlu prisustvovao je manji broj istoričara iz Istočnog bloka. Prisustvo istočnoevropskih i sovjetskih ekonomskih istoričara na međunarodnim skupovima se na početku odvijalo samo na nivou pojedinaca koji su u prošlosti ostvarili poznanstva sa organizatorima. Izmene ovog obrasca nastupile su sa kongresom u Minhenu 1965. godine, kada su se predstavnici zemalja Istočnog bloka pojavili u vidu delegacija, u istom trenutku kada su i jugoslovenski predstavnici prvi put otišli na međunarodni kongres ekonomskih istoričara (Berg 2015, 55).³¹

Učešće jugoslovenskih istoričara na međunarodnim skupovima datiralo je od vremena međuratne Jugoslavije, a takva tradicija je bila nastavljena i po okončanju Drugog svetskog rata. Predano služeći svojoj prvobitnoj svrsi, profilisanju istorije kao nastavnog predmeta u vremenu kada je obrazovanje socijalističke omladine predstavljalo imperativ, Savez istoričara Jugoslavije nije odustajao od svoje želje da realizuje i aktivnu međunarodnu delatnost. Takve pobude bile su ostvarivane kroz komitete i komisije koje je Savez osnivao, dok je u normativnom formatu, Statutu Saveza, njihov cilj, odnosno „angažovanje jugoslovenske istorijske nauke u radu odgovarajućih međunarodnih asocijacija istorijske nauke“, bio i eksplicitno naveden.³² Tako je Jugoslovenski komitet za istorijske nauke postao deo Međunarodnog komiteta za istorijske nauke, Jugosloven-

nomista i sociologa, naročita posvećenost i raznovrsnost pristupa u okviru ekonomske istorije, kao zasebne naučne discipline, bila je uočljiva u drugoj polovini 20. veka. Francuska škola analista izvršila je veliki uticaj na dalji razvoj evropske ekonomske historiografije, zagovarajući uvođenje kvantitativnih metoda u istorijska istraživanja (Berk 2011, 88). Međutim, krajem 1950-ih godina, velika „metodološka revolucija“ potekla je sa američkog tla, predvođena grupom takozvanih kliometričara, koji su bili impresionirani mogućnošću primene matematičkih modela u istorijskim istraživanjima (Fogel & Elton 2002, 43; Boldizzoni 2011, 4). Težnje ove dve škole, a pre svega Fernana Brodela, Majkla Postana i Ernsta Sederlunda, ostvarile su se kroz osnivanje Međunarodne asocijacije za ekonomsku istoriju, organizacije koja je stvorila prostor za delovanje i dalji razvoj ekonomske istorije.

31 Detaljnije o izveštaju sa Četvrtog međunarodnog kongresa u Minhenu u: Milić, Danica. „Publikacije povodom Kongresa za ekonomsku istoriju.“ *Istorijski časopis: organ Istoriskog instituta SAN* 16-17 (1966–1967): 365–369.

32 AJ, 684, f-1, Nacrt Statuta Saveza istoričara Jugoslavije, 27. jun 1981.

ski komitet za vizantologiju uspostavio međunarodne veze sa Međunarodnim udruženjem za vizantološke studije, dok je Komisija za ekonomsku istoriju bila član Međunarodne asocijacije za ekonomsku istoriju.

Podsticanje aktivnosti koje su premašivale jugoslovenske okvire od strane Saveza istoričara Jugoslavije, očitovano se kroz finansiranje članstva u međunarodnim organizacijama istorijske nauke. Uz pomoć efikasnog delovanja i podrške Saveza, učesnici, odabrani od strane Jugoslovenskog komiteta za istorijske nauke, pripremali su referate i saopštenja, predstavljajući tako jugoslovensku historiografiju na međunarodnom kongresu istoričara koji se održavao u Stokholmu 1960. godine.³³ Na sličan način, vrlo uspešni jugoslovenski vizantolozi, članovi Komiteta za vizantologiju, postali su aktivni učesnici skupova u okviru svoje uže naučne oblasti. Na osnovu podataka koje predočavaju arhivska građa, kao i izveštaji o radu Saveza, Komisija za ekonomsku istoriju postala je deo Međunarodne asocijacije za ekonomsku istoriju 1965. godine, što je, osim zvanične potvrde o članstvu, bilo primetno i kroz već pomenuto učešće grupe jugoslovenskih predstavnika na međunarodnom kongresu ekonomskih istoričara u Minheni iste godine.³⁴

Za potrebe odlaska na međunarodne kongrese, jugoslovenski ekonomski istoričari imali su prilike da putuju širom sveta i kreću se u društvu čuvenih svetskih stručnjaka poput Volta Vitmana Rostova, Dejvida Lendisa, Erika Hobsbauma, Vitolda Kule i drugih. Naučni rezultati domaćih stručnjaka iz oblasti ekonomske istorije bili su prezentovani i na narednim kongresima – u Blumingtonu u Indijani 1968. godine, pa i u Lenjingradu dve godine kasnije. Međunarodni skup u Blumingtonu je, prema oceni jugoslovenske delegacije, okupio znatno manji broj učesnika u odnosu na prethodne kongrese, ali je ona uspela da pošalje svojih pet predstavnika i američkim organizatorima dodeli najvišu ocenu.³⁵ Kako smo već naglasili, oscilacije u odnosima na nivou spoljne politike među državama nesumnjivo su se prelamale i na sferu naučne i kulturne međunarodne saradnje. Interesantno je zapaziti da se pomenuti odlazak grupe jugoslovenskih naučnika u Sjedinjene Američke Države, posmatran u kontekstu jugoslovensko-američkih odnosa, podudara sa periodom njihovog poboljšanja i pregovora

33 AJ, Socijalistički savez radnog naroda Jugoslavije, 142, f-81, 291, Izveštaj o radu Saveza i istorijskih društava Jugoslavije 1956–1958.

34 Na kongresu u Minheni jugoslovenski predstavnici su bili Danica Milić i Sergij Vilfan, AJ, 684, f-4, Prijava za finansiranje članarine jugoslovenske naučne asocijacije međunarodnoj nevladinoj naučnoj organizaciji; AJ, 684, f-2, Podaci o jugoslovenskim naučnim asocijacijama, 12. oktobar 1978; „Izveštaj o radu Saveza Društva istoričara Jugoslavije za period od 1965. do 1969. godine.“ Jugoslovenski istorijski časopis 3 (1969): 144-160.

35 „Izveštaj o radu Saveza Društva istoričara Jugoslavije za period od 1969. do 1973. godine.“ Jugoslovenski istorijski časopis 1-2 (1973): 183-191.

o intenzivnijoj ekonomskoj saradnji koji su usledili nakon Praškog proleća (Bogetić 2012, 247-248).³⁶ Tako se i otopljanje, koje je, relativno brzo nakon invazije na Čehoslovačku, obeležilo odnose između Jugoslavije i Sovjetskog Saveza početkom 1970-ih godina, predstavljalo je okvire u kojima se, 1970. godine u Lenjingradu, dogodilo najveće učešće grupe od 13 jugoslovenskih ekonomskih istoričara na jednom međunarodnom skupu posvećenom ovoj naučnoj disciplini.³⁷

Od kako je 1974. godine časopis *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae* počeo sa izlaženjem, jugoslovenski čitaoci su imali priliku da se informišu o međunarodnim skupovima ekonomskih istoričara, dominantnim temama i novim publikacijama predstavljanim na njima, ali ređe i o detaljnijem učešću jugoslovenskih istoričara.³⁸ Izveštaji o održanim kongresima koji su čitaocima pomenutog časopisa bili predstavljani nisu sadržali ni detaljnije objašnjenje o različitim ideološki obojenim diskusijama koje su se vodile na sesijama ovih skupova. One su se ispoljavale kroz razgovore o temama poput industrijalizacije kao faktora ekonomskog rasta, razvoja kapitalizma, uspona radničke klase, nadnica, životnog standarda, a od 1980-ih godina i temama iz istorije životne sredine, urbanizma i dr. (Berk 2011, 45). Kongresi ekonomskih istoričara predstavljali su i platformu na kojoj se diskutovalo o prednostima i manama različitih metodoloških pristupa u proučavanju ekonomske istorije, poput korišćenja matematičkih modela, jednostavnih kvantitativnih metoda upotrebe vremenskih serija, ali prema raspoloživim izveštajima jugoslovenske delegacije o njima se nisu mogle doznati detaljnije informacije.³⁹ Takav podatak bio je u saglasju sa, inače smanjenim

36 U drugoj polovini 60-ih, sporenja između jugoslovenske i američke strane ispoljavala su se u odnosu na stavove povodom rata u Vijetnamu, koji je jugoslovenska strana oštro kritikovala, kao i Šestodnevni rat, tokom kojeg je Jugoslavija pružala podršku arapskom narodu.

37 „Izveštaj o radu Saveza Društva istoričara Jugoslavije za period od 1969. do 1973. godine.“ *Jugoslovenski istorijski časopis* 1-2 (1973): 183-191.

38 U izveštaju Ivana Ercega navode se neke od prezentovanih velikih tema o kojima se govorilo na međunarodnom kongresu ekonomskih istoričara u Kopenhagenu 1974. godine. Među njima su bile: industrijalizacija, strategije investiranja u privatna preduzeća i uloga državnog sektora, urbanizacija, demografija, učešće tehnologija u ekonomskom razvoju, odnos između regija sa različitim ekonomskim razvitkom, metodologija. Iako je Jugoslavija bila spomenuta među zemljama učesnicama, nije bilo detaljnijih podataka o domaćim učesnicima, njihovom broju i temama njihovih naučnih referata, „Šesti međunarodni kongres za ekonomsku istoriju.“, *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*, Vol. 2 (1975): 152-154.

39 Hrvatska istoričarka Mirjana Gross nije bila članica Komisije za ekonomsku istoriju, ali se aktivno bavila pitanjima teorije i metodologije u istorijskoj nauci. Aktivno je pratila nove trendove u istoriografiji, naročito rad „Analista“ i američke istoriografije, a tokom 1970-ih godina u njenim člancima mogla su se naći detaljnija objašnjenja prednosti i mana različitih pristupa u proučavanju, relevantnih i za ekonomsku istoriju: Gross, Mirjana. „Što je novo u američkoj „novoj“ historiji.“, *Časopis za suvremenu povijest*, Vol. 11 No. 1 (1979): 89-111;

interesovanjem koje je redakcija časopisa Komisije pokazala prema metodološkim temama, što je i potvrdila analiza materijala objavljenog u časopisu *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*.

Oskudica u finansijskim sredstvima koja je krajem 1970-ih godina više puta bila isticana kao prepreka u radu Saveza i ispunjavanju njegovih ciljeva, odražavala se i na međunarodnu delatnost Saveza, odnosno njegovih komisija i komiteta. Ipak, iako sa malim brojem predstavnika, jugoslovenska delegacija, u sastavu već iskusnih ekonomskih istoričara, Danice Milić, Ivana Ercega i Danče Zografskog, uspela je da se pojavi i na skupu u Edinburgu 1978. godine i prezentuje bibliografiju jugoslovenskih radova iz oblasti ekonomske istorije.⁴⁰ Nakon izdanja publikacije, želja jugoslovenskih ekonomskih istoričara u prevazilaženju lokalnih okvira nije jenjavala, uprkos objektivnim preprekama na koje čak ni ambiciozni pojedinci poput predsednice Komisije, Danice Milić, i glavnog urednika redakcije, Ivana Ercega, nisu mogli da utiču. Jugoslovenska delegacija na kongresu u Edinburgu, uručila je poziv da se pripremi sastanak Izvršnog biroa Međunarodne organizacije za ekonomsku istoriju, pred novi, Osmi kongres ekonomskih istoričara čiji je domaćin 1982. godine trebalo da bude Budimpešta, ipak održi u Dubrovniku. Uprkos početnom ohrabrenju povodom takve inicijative i obećane finansijske podrške Saveznog odbora za koordinaciju nauke i tehnike, ubrzo se uvidelo da ponuđena novčana sredstva ne bi bila dovoljna da pokriju sve troškove organizacije takvog skupa, nakon čega je jugoslovenska Komisija za ekonomsku istoriju morala da povuče svoj predlog.⁴¹

Dok su posledice naftne krize ozbiljno pogađale ekonomske sisteme širom sveta, socijalistička Mađarska je, u skladu sa liberalnim ekonomskim reformama 1980-ih godina, uvodila tržišne cene, sprovodila privatizaciju, ostvarivala aktivnu trgovinu sa Zapadom i predstavljala plodno tle za zapadne investicije (Pula 2018, 90-91; Berend 1996, 267-269). U tom periodu, Budimpešta je, 1982. godine imala jedinstvenu priliku da, kao zemlja Istočnog bloka, bude domaćin Osmog kongresa ekonomskih istoričara. Nakon kongresa u Lenjingradu 1970. godine, na kome je bio prisutan najveći broj istočnoevropskih istoričara, na skupu u Budimpešti, čiji je karakter zaista bio

Gross, Mirjana. „Historija i društvene znanosti“, Časopis za suvremenu povijest, Vol. 7 No. 2 (1975): 71-99; Gross, Mirjana. „O osnovnim metodološkim problemima historijske znanosti na kraju sedamdesetih godina“, Časopis za suvremenu povijest, Vol. 12 No. 1 (1980): 97-112, kao i: Budak, Neven. „O pitanju kvantitativnih metoda u historijskom istraživanju na temelju nekih američkih iskustava“, Časopis za suvremenu povijest, Vol. 12 No. 1 (1980): 191-196.

40 AJ, 684, f-3, Izveštaj o radu Komisije za ekonomsku istoriju 1977-1981, 16. oktobar 1981.

41 AJ, 684, f-3, Izveštaj o radu Komisije za ekonomsku istoriju 1977-1981, 16. oktobar 1981.

kosmopolitski, bilo je zapaženo dominantno prisustvo američkih i zapadnoevropskih predstavnika.⁴²

Izveštaji i analize jugoslovenske delegacije, predstavljeni nakon održanog kongresa, predstavljaju veoma značajan izvor. U tumačenjima samih učesnika, akcenat nije bio na finansijskim okolnostima, već na poziciji jugoslovenske ekonomske historiografije na međunarodnoj pozornici, dok je referentno telo za takva poređenja bilo oličeno u drugim socijalističkim ekonomskim historiografijama. Prema izveštaju sa kongresa u Budimpešti Ivana Ercega, bila je primetna nedvosmislena kritika, usmerena ka jugoslovenskim ekonomskim istoričarima. Prema Ercegovom mišljenju, njihov rad je karakterisao nedostatak zainteresovanosti za praćenje aktuelnih naučnih trendova i učestvovanje na skupovima međunarodnog karaktera, kao i kvalitet same historiografije koja je zaostajala u odnosu na mađarsku i rumunsku.⁴³ Sredinom 1980-ih godina, nedostatak finansijskih sredstava ponovo se odražavao na saradnju Komisije za ekonomsku istoriju sa Međunarodnom asocijacijom za ekonomsku istoriju. Pomenuti finansijski problemi u okviru Saveza istoričara Jugoslavije uticali su i na neredovnu uplatu članarine Komisiji za prisustvo u Međunarodnoj asocijaciji sredinom devete decenije. Međutim, takav problem bio je kratkotrajan, dugovanja su ubrzo bila izmirena, a jugoslovenska delegacija od četiri predstavnika učestvovala je na još jednom međunarodnom kongresu, u Bernu 1986. godine.⁴⁴ Savez istoričara Jugoslavije je još jednom bio uspešan u prikupljanju sredstava i u borbi da nastavi kontinuitet rada organizacije u međunarodnim okvirima. Ipak, bilo je evidentno da se problemi na nivou društva, a naročito ekonomske situacije u zemlji, u datim okolnostima nisu mogli efikasno sanirati.

42 Gross, Mirjana. „Osmi međunarodni kongres ekonomske historije - neka nova kretanja i dostignuća.“, Radovi : Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Vol. 15 No. 1 (1982): 223-234.

43 Još jedno od zapažanja u okviru analize učešća jugoslovenskih predstavnika na kongresu u Budimpešti odnosilo se na njihovo dominantno prisustvo u okviru grupa izlagača koji su se nalazili u kategorijama „B“ i „C“. Prema organizacionom obrascu ovih kongresa, izlaganja u kategoriji „A“ na ovim skupovima su bila posvećane takozvanim „velikim“, opštim temama koje su bile unapred utvrđene i za koje su izlagači dobijali honorare, teme iz kategorije „B“ su takođe bile unapred poznate i za učesnike kongresa unapred štampane, dok su one u kategoriji „C“ bile raznolike, mogle su se vezivati za lokalna područja i fenomene i mogle su se naknadno prijavljivati. AJ, 684, f-3, Savezu društva istoričara Jugoslavije – Izveštaj o kongresu, 20. septembar 1982, Erceg, Ivan. „Osmi međunarodni kongres za ekonomsku historiju“, *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*, Vol. 9 (1982): 129-130.

44 Jugoslovenska delegacija na kongresu u Bernu bila je u sastavu: Dančo Zografski, Ivan Erceg, Smiljana Đurović i Danica Milić, dok je nezavisno od Komisije nastupao Ivo Bićanić. AJ, 684, f-5, Republička zajednica nauke Srbije, 11. april 1986; AJ, 684, f-5, Izveštaj o radu Nacionalne komisije za ekonomsku istoriju, 30. decembar 1986.

O izmenjenim prioritetima ekonomske politike, manifestovanim kroz ograničene mogućnosti finansiranja odlazaka jugoslovenskih naučnika na međunarodne kongrese, svedočio je i izveštaj o radu Saveza za period 1985–1989. godine. Prema pomenutom izveštaju, degradiranje međunarodnih istorijskih kongresa kao mesta koja su se ticala ne samo razmene naučnih znanja već i veoma važnog elementa spoljne politike, predstavljalo je lošu jugoslovensku procenu prioriteta, a samim tim i gubitak mogućnosti učešća u „visokoj spoljnoj politici“.⁴⁵

Raspoloživa arhivska građa, kao i vesti o pripremama, odnosno već održanim međunarodnim skupovima, koje su se periodično objavljivale u časopisu, nakon kongresa u Bernu nisu pružale nikakve podatke koji bi sugerisali na učešće jugoslovenskih predstavnika na predstojećim kongresima. Iza okončanog Hladnog rata, ostali su poraženi socijalistički režimi Sovjetskog Saveza i Istočne Evrope, a u tom periodu je i broj učesnika iz ovih regija na međunarodnim kongresima ekonomskih istoričara tokom devedesetih godina opao.⁴⁶ Nakon burne decenije obeležene ratnim dejstvima i raspadom jugoslovenske države, istoriografije nacionalnih država izniklih na tlu bivše Jugoslavije su se, nakon prestanka rada Komisije, u različitim trenucima vraćale proučavanju tema iz oblasti ekonomske istorije, ali nikada na način koji bi mogao da, u smislu sistematske povezanosti, parira radu Komisije za ekonomsku istoriju. U tom smislu, srpska istoriografija je usled odsustva komisije tokom kriznih godina ostala uskraćena za dragocene međunarodne kontakte. Počela da se okreće temama iz oblasti političke i vojne istorije, a, krajem 1990-ih godina, na inicijativu profesora Andreja Mitrovića, je počela i da pokazuje interes za širok spektar „nedodirnutih“ tema iz oblasti društvene, kulturne i ekonomske istorije, rušeći stare barijere i gradeći nove puteve (Nielsen 2020, 99; Aleksić 2013, 71-75).

45 AJ, 684, f-2, Izveštaj o radu Saveza istoričara Jugoslavije 1985–1989, 10. maj 1989.

46 Subacchi, Paola. „Meta-Economic History: A Survey of the Eleventh International Economic History Congress“, *The Economic History Review, New Series*, Vol. 48, No. 3 (1995): 602-611.

ZAKLJUČAK

Na osnovu gore navedenog, možemo napokon odgovoriti i na pitanje da li je Komisija za ekonomsku istoriju uspela u svojim ciljevima. Kao što smo videli po Statutu iz 1981, njih je bilo tri: dugoročno izdavanje časopisa *Acta*, dugoročno održavanje domaćih skupova i međunarodno prisustvo. Od ta tri, jedino su *Acta* i domaći naučni skupovi bili dugotrajne i, u manjoj ili većoj meri, redovno održavane aktivnosti. Najviše neuspeha Komisija je imala na međunarodnom planu: delom zbog prevelike okupacije jugoslovenskih istoričara regionalnim pitanjima, ali delom i zbog finansijskih problema, za šta joj se ne može pripisati odgovornost. Kao što smo imali prilike da vidimo, regionalne razlike su već bile vidljive u samom časopisu (grafikon 5 i 6), premda je i politika Komisije, pa i časopisa, bila ta da se *vodi računa* o ravnomernoj zastupljenosti svih autora i područja. U tom smislu, ne samo da regije nisu podjednako bile zastupljene, već su se i autori bavili, u manjoj ili većoj meri, svojim vlastitim regijama. Iako je, koliko-toliko, pratila međunarodne tokove, ista stvar se, na žalost, odrazila i na međunarodnom planu: u vidu zapostavljanja međunarodnih i ideoloških tema i sve veće okupiranosti regionalnim pitanjima. To je i razumljivo, s obzirom da je unutar jugoslovenske historiografije bio dominantan suprotan pravac – ne *ideologizacija*, nego sve veće „oslobađanje“ od ideoloških borbi sa „buržoaskom“ historiografijom, kako je analiza časopisa *Acta* i pokazala. U tom smislu, dinamika Komisije reflektuje unutrašnju dinamiku Jugoslavije. Tako su i kraj časopisa i kraj Komisije nastupili sa iznenadnim krajem ideje o jedinstvenoj istoriji Jugoslavije i nestankom države koju su proučavali.

Izvori i literatura

Neobjavljeni izvori:

Arhiv Jugoslavije

Fond 142, Socijalistički savez radnog naroda Jugoslavije

Fond 684, Savez društava istoričara Jugoslavije

Periodika

Acta historico-oeconomica Iugoslaviae

Jugoslovenski istorijski časopis

Literatura:

- » Aleksić, Vesna. „Andrej Mitrović o važnosti izučavanja ekonomske istorije.“, *Godišnjak za društvenu istoriju* 2 (2013): 69-76.
- » Aleksić, Vesna. „Ekonomska istorija Srbije u domaćoj historiografiji 2010 – 2017: metodološki izazovi u kontekstu interdisciplinarnih istraživanja.“ *Ekonomika i ekohistorija : časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša* Vol. 14 No. 1 (2018): 212-224.
- » Antonić, Zdravko, Lazić, Milan, Ranković, Dragutin (ur.), *Deseti kongres istoričara Jugoslavije*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1998.
- » Aranitović, Dobrilo, *Jugoslovenski istorijski časopis: bibliografija*. Beograd: Savez istoričara Jugoslavije, 1999.
- » Atlagić, David, *Deseti kongres Saveza Komunističara Jugoslavije – Dokumenti*. Beograd: Izdavački centar „Komunist“, 1974.
- » Avramović, Sima (ur.), *Enciklopedija srpske istoriografije*. Beograd: Knowledge, 1997.
- » Berend, Ivan, *Central and Eastern Europe, 1944–1993: Detour from the Periphery to the Periphery*, Cambridge University Press, 1996.
- » Berg, Maxine. „East-West Dialogues: Economic Historians, the Cold War, and Détente.“ *The Journal of Modern History* Vol. 87 No. 1 (2015): 36-71.
- » Berk, Piter, *Francuska istorijska revolucija: škola 'Anala': 1929-1989*. Sremski Karlovc; Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2011.
- » Bilandžić, Dušan, *Historija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije: glavni procesi: 1918-1985*. Zagreb: Školska knjiga, 1985.
- » Bogetić, Dragan, *Jugoslovensko-američki odnosi: 1961-1971*. Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2012.

- » Boldizzoni, Francesco, *The Poverty of Clio: Resurrecting Economic History*. Princeton University Press, 2011.
- » Bondžić, Dragomir, „Razvoj nauke u Jugoslaviji posle Drugog svetskog rata“ *Kultura* br. 161 (2018): 201-220.
- » Brunnbauer, Ulf. „Historical Writing in the Balkans.“ u: *The Oxford History of Historical Writing: Volume 5: Historical Writing Since 1945*, ur. Schneider, Axel, Woolf, Daniel, 353–375. Oxford: Oxford University Press, 2011.
- » Budak, Neven. „O pitanju kvantitativnih metoda u historijskom istraživanju na temelju nekih američkih iskustava“ *Časopis za suvremenu povijest* Vol. 12 No. 1 (1980): 191-196.
- » Calic, Marie-Janine, *A History of Yugoslavia*. Purdue University Press, 2019.
- » CPI Inflation Calculator <https://www.in2013dollars.com/us/inflation/1981?amount=193000000000> (pristupljeno 5. 12. 2020)
- » Dašić, Miomir. „Naš Kongres i naše vrijeme.“ u: *Zbornik radova: Deseti kongres istoričara Jugoslavije*, ur. Antonić, Zdravko, Lazić, Milan, Ranković, Dragutin, 22-32. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1998.
- » Dimić, Ljubodrag, Stanković, Đorđe. *Istoriografija pod nadzorom: prilozi istoriji istoriografije I*. Službeni list Srbije, Beograd, 1996.
- » Đurović, Smiljana. „Na tragu Danice Milić (Prilog istoriji istoriografije).“ u: *Spo- menica dr Danice Milić*, ur. Miljković-Katić, Bojana, Rudić, Srđan, 41-53, Beograd: Istorijski institut, 2013.
- » Erceg, Ivan, Milić Danica i Šorn Jože (ur.), *Bibliographia historico-oeconomica Iugoslaviae*. Zagreb: Izdavački Zavod Jugoslovenske akademije znanosti i umjetnosti, 1978.
- » Fogel, Robert W. i Eliot, Geoffrey R., *Kojim putem do prošlosti? dva pogleda na istoriju*. Novi Sad: Prometej, 2002.
- » Gross, Mirjana. „Historija i društvene znanosti“ *Časopis za suvremenu povijest*, Vol. 7 No. 2 (1975): 71-99.
- » Gross, Mirjana. „O osnovnim metodološkim problemima historijske znanosti na kraju sedamdesetih godina“, *Časopis za suvremenu povijest* Vol. 12 No. 1 (1980): 97-112.
- » Gross, Mirjana. „Osmi međunarodni kongres ekonomske historije – neka nova kretanja i dostignuća.“ *Radovi: Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, Vol. 15 No. 1 (1982): 223-234.
- » Gross, Mirjana. „Što je novo u američkoj 'novoj' historiji.“ *Časopis za suvremenu povijest*, Vol. 11 No. 1 (1979): 89-111.

- » Karbić, Damir. „In memoriam Ivanu Ercegu, bivšem upravitelju Odsjeka za povijesne znanosti ZPDZ HAZU i ekonomskom povjesničaru.“ Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Vol. 35 No. (2017): 343-345.
- » Mihaljević, Josip. „Ekonomska povijest u Časopisu za suvremenu povijest (1969. – 2018.).“ Časopis za suvremenu povijest Vol. 51 No. 3 (2019): 741-783.
- » Milić, Danica. „Publikacije povodom Kongresa za ekonomsku istoriju.“ Istorijski časopis: organ Istorijskog instituta SAN 16–17 (1966-1967): 365-369.
- » Milić, Danica. „Publikacije povodom Kongresa za ekonomsku istoriju.“ Istorijski časopis: organ Istorijskog instituta SAN 16–17 (1966-1967): 365-369.
- » Nielsen, Christian Axboe. „Serbian Historiography after 1991.“ Contemporary European History Vol. 29 No. 1 (2020): 90-103.
- » Novak, Viktor. „Jugoslovenska historiografija između dva svetska rata i njeni savremeni zadaci“ Istorijski časopis: organ Istorijskog instituta SAN, 1–2 (1948): 199-217.
- » Petrić, Hrvoje. „Prilozi poznavanju historiografije o pospodarskoj povijesti u Hrvatskoj.“ u: Vizija raziskav slovenske gospodarske in družbene zgodovine, ur. Mihelič, Darja, 97-125. Založba ZRC, 2014.
- » Pula, Besnik, *Globalization Under And After Socialism: The Evolution of Transnational Capital in Central and Eastern Europe*. Stanford: Stanford University Press, 2018.
- » Repe, Božo. „Razpad historiografije, ki nikoli ni obstajala: Institucionalne povezave jugoslovenskih zgodovinarjev in skupni projekti.“ Zgodovina za vse—Vse za zgodovino 3 (1996): 69-79.
- » Subacchi, Paola. „Meta-Economic History: A Survey of the Eleventh International Economic History Congress,“ The Economic History Review, New Series Vol. 48, No. 3 (1995): 602-611.
- » Vucinich, Wayne. „Postwar Yugoslav Historiography“ The Journal of Modern History, Mar., 1951, Vol. 23, No. 1 (1951): 41-57.
- » Vudvord, Suzan, *Balkanska tragedija. Haos i raspad posle hladnog rata*. Beograd: Filip Višnjić, 1997.
- » Živaković-Kerže, Zlata. „Acta historico-oeconomica. Časopis za ekonomsku povijest, sv. 27, Zagreb, 2000.“ Scrinia Slavonica: Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest, Vol. 2 No. 1 (2002): 581-582.

Emilija CVETKOVIĆ
Institute of economic sciences, Belgrade

Aleksandar MATKOVIĆ
Institute of economic sciences, Belgrade

THE BIRTH OF A HISTORIOGRAPHY: THE LEGACY OF THE COMMITTEE FOR ECONOMIC HISTORY OF YUGOSLAVIA

The paper traces the history of the Committee for the Economic History of Yugoslavia, from its beginnings as a member of the Association of Historians of Yugoslavia during the 1960s, up until its' end with the disappearance of the Yugoslav state. This is done by responding to whether the Committee has met the objectives it has set for itself, under the 1981 Statute: 1) regular occurrences of domestic meetings and the education of scientific staff 2) the publication of a magazine (*Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*) and, lastly 3) international activities and participation in gatherings held abroad. The paper is accompanied by statistical analyses of domestic and international scientific conferences of the Committee, as well as papers and reviews within the journal *Acta* (1974-1989). The paper states that it was successful in two of the three tasks (i.e. in all but international activity, where due to financial and other problems, it showed a lower degree of engagement).